

Nr 25

Konstitutionsutskottets betänkande i anledning av motioner om riksdagens informationsbehov.**1 Ärendet**

I detta betänkande behandlas frågor om riksdagens informationsbehov. Den ena frågan gäller behovet av sådan information, som direkt eller indirekt bildar underlag för riksdagens avgöranden av ärenden (sakinformation). Den andra frågan avser behovet av förbättrad information till allmänheten om riksdagen och dess verksamhet (utåtriktad information). I båda frågorna föreligger dels förslag i motioner till årets riksdag, dels förslag från grundlagberedningen i dess nyligen avgivna slutbetänkande »Ny regeringsform, ny riksdagsordning» (SOU 1972: 15).

*1.1 Motionerna**1.1.1 Angående sakinformationen*

Tre motioner behandlar frågan, nämligen motionen 1972: 5 av herr Wiklund i Stockholm (fp), motionen 1972: 291 av herr Helén m. fl. (fp) och motionen 1972: 622 av herr Wennerfors (m). Motionen 1972: 291 tar upp också andra frågor; dessa behandlas inte i detta betänkande. Motionen 1972: 622 har delvis en vidare syftning än att förbättra sakinformationen men behandlas i sin helhet i betänkandet.

I motionen 1972: 5 *hemställs*: »att riksdagen låter utreda frågan om inrättande av en riksdagens egen servicefunktion för kontinuerlig information till riksdagsmännen om senaste vetenskapliga rön på olika områden». Motionären framhåller det angelägna i att riksdagsledamöterna på ett lättillgängligt sätt får fortlöpande och objektiv information rörande åtminstone huvudtendenser och viktigare händelser på det vetenskapliga området. Därigenom bereds ledamöterna tillfälle att bedöma forskningsresultaten och blir i stånd att ta det politiska initiativ vartill dessa kan ge anledning. Motionären anger två tänkbara former för den ifrågavarande faktaförmedlingen. Dels kan man inrätta en funktion för sammanfattning i skrift av vetenskapliga huvuddokument. Dels kan man inrätta referensgrupper av forskare, som lämnar de riksdagsledamöter (riksdagspartier) som så önskar information om händelseutvecklingen inom de olika forskningsfälten.

I motionen 1972: 291 *hemställs* under C: »att konstitutionsutskottet framlägger förslag om en sådan utveckling av riksdagens upplysnings-

tjänst, att den också kan tjänstgöra som ett riksdagens utredningsinstitut, och att erforderliga medel föreslås härför». I motionen anföras i denna del att ett väsentligt bidrag till att stärka riksdagens ställning skulle vara att kraftigt bygga ut riksdagens upplysningstjänst, så att även mer omfattande utredningar kan verkställas åt uppdragsgivarna. Genom en väsentlig höjning av nuvarande anslag skulle ett fristående utredningsinstitut kunna skapas.

I motionen 1972: 622 *hemställs*, »att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt förvaltningsstyrelsen att utreda frågan om vidgade möjligheter för riksdagsmännen att vidareutbilda sig». Motionären gör gällande att de särskilda möjligheterna till vidareutbildning för riksdagsledamöterna är jämförelsevis små. De är begränsade till internutbildning inom partierna samt till språkutbildning och studieresor i riksdagens regi. Enligt motionären finns behov för riksdagsledamöterna av ökade specialkunskaper, av framtidsstudier och av utbildning i sådant som färdighet att tala främmande språk och debatteknik.

1.1.2 Angående den utåtriktade informationen

Frågan tas upp i motionen 1972: 100 av herr Börjesson i Falköping (c) och i motionen 1972: 621 av herrar Wedén och Ekinge (båda fp).

I motionen 1972: 100 *hemställs*: »att riksdagen beslutar uppdraga åt riksdagens förvaltningskontor att kostnadsfritt tillhandahålla läns- och landsbiblioteken riksdagens protokoll och utskottsbetänkanden samt propositioner och motioner». Motionären uttalar att offentliga institutioner, skolor, föreningar etc. borde stimuleras att prenumerera på riksdagens snabbprotokoll så att fler av landets medborgare ges möjlighet att ta del av riksdagens debatter. Särskilt värdefullt skulle det enligt motionärens mening vara om läns- och landsbiblioteken kunde erhålla riksdagstrycket kostnadsfritt.

Motionen 1972: 621 syftar till praktiska förbättringar för att stödja framför allt landsortspressens insatser för att orientera sina läsare om det som sker i riksdagen. *Hemställan* går ut på: »att riksdagen

1. beslutar uppdraga åt förvaltningskontoret

a) att låta installera sådan telefonservice att de dagstidningar som så önskar kostnadsfritt kan ges möjlighet att avlyssna debatterna i riksdagen via telefon;

b) att inom riksdagens upplysningstjänst inrätta särskild avdelning för information till dagstidningarna;

c) att kostnadsfritt tillställa de dagstidningar, som anmäler sitt intresse härför, riksdagstrycket;

2. hos Kungl. Maj:t begär att utredningsbetänkanden kostnadsfritt ställas till de dagstidningars förfogande, som anmäler sitt intresse härför, varvid bör eftersträvas att materialet är tidningarna tillhanda någon eller några dagar före offentliggörandet».

1.2 Grundlagberedningens förslag

Grundlagberedningen behandlar frågorna om riksdagens informationsbehov i ett särskilt avsnitt i motiven till förslaget till ny riksdagsordning (s. 241 ff.). Beredningen förordar där att riksdagen skall låta tillsätta en parlamentarisk kommitté för att utreda både frågan om riksdagens behov av sakinformation och frågan om behovet av utåtriktad information om riksdagen. En redogörelse för beredningens förslag lämnas nedan under 2.5 och 3.5.

2 Redogörelse angående frågan om sakinformationen

2.1 En kortfattad översikt över riksdagens nuvarande möjligheter att erhålla sakuppgifter i ärenden

Ett speciellt informationsorgan inom riksdagen utgör *riksdagens upplysningstjänst*. Den behandlas särskilt nedan.

En betydelsefull roll i informationshänseende spelar litteraturförsörjningen genom *riksdagsbiblioteket*. — Riksdagsbiblioteket är ett riksdagens verk. Kungl. Maj:t utser ordförande i verkets styrelse. Biblioteket tillhandagår inte bara riksdagen och dess organ med tjänster, utan är även tillgängligt för den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen samt för forskning och undervisning.

I fråga om riksdagens möjligheter att självständigt pröva väckta förslag träder *utskotten* och utskottsarbetet i förgrunden.

Genom de i utskottsorganisationen anställda tjänstemännen företas utredningar och insamlas information i riksdagsärendena. Utskotten har sedan 1967 fast anställda tjänstemän. Tjänstemannakåren i utskotten representerar i huvudsak juridisk, ekonomisk, organisatorisk och annan samhällsvetenskaplig sakkunskap. Möjlighet finns att anlita utomstående sakkunniga som specialföredragande.

Riksdagens utskott kan sedan 1971, med stöd av 47 § riksdagsordningen, vända sig direkt till statliga myndigheter med begäran om skriftligt eller muntligt yttrande i visst ärende; dock äger myndigheten hänskjuta sådan begäran till regeringens avgörande. Av stor betydelse i sammanhanget är också att utskotten har en i det väsentliga fri tillgång till det skriftliga material, varöver myndigheterna råder.

I vårt land saknar utskotten befogenhet att tilltvinga sig upplysningar av enskilda personer, företag och organisationer. Sakinformation från sådana källor kan ändå komma utskotten till del genom remissförfarandet och genom att enskilda experter efter anmodan lämnar muntliga redogörelser inför utskotten och besvarar frågor. En annan informationsmöjlighet har utskotten i direkta muntliga kontakter med departementstjänstemän och, numera, även med regeringsledamöter. Utskotten kan vidare bereda motionärer tillfälle att redogöra för material

och synpunkter, som har legat till grund för väckta förslag men som inte har kunnat redovisas i motionen. Det förtjänar att erinras också om den information som utskotten inhämtar under studieresor och studiebesök.

Propositionernas betydelse som informationskälla för riksdagen behöver inte särskilt framhållas. Det kan särskilt noteras att riksdagen genom redogörelser i propositioner kan ta del av yttranden som i ärendet har avgivits av kommittéer, statliga och kommunala myndigheter samt organisationer.

Enskilda riksdagsledamöter besitter specialkunskaper på olika områden, vilka tillförs riksdagsbehandlingen via motioner eller under utskottsbehandlingen. Faktautredningar görs vidare i *riksdagsgruppernas* regi. De nuvarande stora oppositionspartiernas grupper tillsätter bland ledamöterna särskilda kommittéer, som har till uppgift, var inom sitt ämnesområde, att utarbeta motioner för partiet och att granska propositioner. Härvid kontaktas ibland utomstående experter. Kommittéerna betjänas i allmänhet av sekreterare från partiets gruppkansli. Tjänstemännen i gruppkanslierna lämnar även i övrigt service åt grupperna och deras ledamöter: de fungerar t. ex. som kontaktorgan utåt, sammanställer material och medverkar vid utarbetande av motioner. Gruppkanslierna förmedlar inte sällan uppdrag till riksdagens upplysningstjänst. Gruppkanslierna har förstärkts personellt, sedan statsbidrag till kostnaderna har införts. Bidrag utgår numera — efter en 1970 (BaU 1970: 68) beslutad höjning — till varje partigrupp med 3 500 kronor per medlem och år, om gruppen är företräd i regeringen, och annars med 5 250 kronor per medlem och år. Fr. o. m. den 1 juli 1971 utgår härjämte anslag till riksdagsgrupperna för kontorshjälp till riksdagsledamöterna (KU 1971: 38). — Också i riksorganisationernas regi företas utredningar som sedermera får bilda underlag för motioner i riksdagen eller eljest blir av betydelse för partiernas arbete där.

Ett forum för kontakt och information mellan riksdagsmän och forskare utgör det år 1959 bildade *Sällskapet Riksdagsmän och forskare* (RIFO). I verksamheten ingår studiebesök, studiegruppsverksamhet, föredrag och diskussioner samt förmedling av personliga kontakter. Sällskapet utger ett nyhetsblad, »Rifonytt». Arbetets omfattning har ökat väsentligt. Ett permanent sekretariat inrättades 1969. Sedan 1966 utgår anslag med 20 000 kronor per budgetår. Riksdagens förvaltningsstyrelse har tillstyrkt en höjning av anslaget till 55 000 kronor för budgetåret 1972/73.

Den sakkunskap som kan tillföras riksdagen genom Rifos verksamhet är mestadels av allmänt orienterande natur. Information, som inte tar sikte på beredningen av visst ärende, kanaliseras till riksdagen på flera andra vägar, såsom genom redogörelser från skilda riksdagens organ. Så får t. ex. riksdagens revisorer anses fylla en informerande funktion.

Verksamhet, som kan sägas gå ut på fortbildning av de enskilda ledamöterna, förekommer inte bara i Rifos regi. Utskottens studieresor har redan nämnts. Talmanskonferensen beviljar — numera med stöd av en bestämmelse, 74 §, i riksdagsstadgan — stipendier åt riksdagsledamöter för enskilda studieresor. Det kan nämnas att under innevarande budgetår omkring 130 000 kr. kommer att fördelas för ändamålet. Sedan några år tillbaka anordnar riksdagen utbildning i främmande språk.

2.2 Riksdagens upplysningstjänst

Riksdagens upplysningstjänst började sin verksamhet 1955 och tillhörde då riksdagsbiblioteket. Sedan 1966 utgör den en arbetsenhet inom riksdagens förvaltningskontor.

Författningsutredningen ansåg (SOU 1963: 18 s. 211) att upplysningstjänsten fyllde ett väsentligt behov. Utredningen föreslog att upplysningstjänsten borde bilda en i förhållande till riksdagsbiblioteket självständig enhet. Garantier för erforderlig samordning av upplysningstjänstens och bibliotekets verksamhet borde lämpligen kunna skapas genom att upplysningstjänsten stod under ledning av samma styrelse som riksdagsbiblioteket.

Det var på förslag av 1965 års organisationsutredning inom riksdagen som upplysningstjänsten ställdes under ledning av styrelsen för riksdagens förvaltningskontor (s. 36 f. i betänkandet, fogat vid KBaU 1966: 1). Utredningen ansåg att det uppenbarligen förelåg vissa markerade skilligheter mellan upplysningstjänstens och riksdagsbibliotekets arbetsuppgifter, vilka delvis fick olika inriktning. Det framhölls vidare att det var naturligt att rekryteringen av tjänstemän till de båda verksamhetsområdena skedde från delvis skilda utgångspunkter beträffande utbildning och kompetenskrav i övrigt.

Inför övergången till enkammarriksdag uttalade 1969 års organisationsutredning (s. 45 i betänkandet Enkammarriksdagens förvaltnings- och personalorganisation) att enligt dess mening upplysningstjänsten även i fortsättningen borde vara inordnad i den centrala förvaltningsmyndigheten i riksdagen. Utredningen fann inte skäl att föreslå någon ändring i sak i fråga om upplysningstjänsten, som »enligt vad som allmänt omvitnats fungerat utmärkt». Riksdagen intog inte annan ståndpunkt (KBaU 1970: 1).

Enligt 7 § instruktionen för riksdagens förvaltningskontor skall upplysningstjänsten tillhandagå riksdagens ledamöter, utskott och riksdagens övriga organ med sakuppgifter, sammanställningar och, i den mån andra uppdrag inte eftersätts därigenom, utredningar i ämnen som angår ledamöternas eller organens arbetsuppgifter. Upplysningstjänsten utarbetar vidare registret till riksdagstrycket. I spetsen för upplysnings-

tjänsten står en byråchef. Informationsarbetet är uppdelat på två delar, en för ekonomisk-statistiska uppdrag och en för juridiska och allmänna uppdrag, och sysselsätter ett tiotal handläggare. Dessa har akademisk utbildning — juridisk, ekonomisk eller samhällsvetenskaplig. Informations- och utredningsuppdragen uppgick år 1971 till 3 716, en ökning från föregående år med 584. Av uppdragen härrörde 3 597 från riksdagsledamöter och återstoden från kammar- och utskottskanslier m. fl. Uppdragen har fullgjorts genom utarbetande av utredningar eller kortare rapporter, genom överlämnande av framtaget material och genom muntliga upplysningar.

Upplysningstjänsten är direkt eller indirekt berörd av de utredningar som behandlas i det följande.

2.3 Pågående utredningar inom riksdagen

2.3.1 ADB-utredningen

I framställning till 1969 års riksdag hemställde styrelsen för riksdagens förvaltningskontor att riksdagen måtte uppdra åt styrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med i framställningen närmare angivna riktlinjer genomföra en förstudie beträffande möjligheten att utnyttja automatisk databehandling (ADB) i riksdagsarbetet. På hemställan av bankoutskottet (1969: 37) beslöt riksdagen bifalla framställningen.

För att fullgöra uppdraget tillsatte styrelsen en arbetsgrupp, bestående av representanter för förvaltningskontoret samt kammar- och utskottskanslierna med biträde av experter från statskontoret. Ordförande i arbetsgruppen, som har antagit namnet utredningen om ADB i riksdagsarbetet, har från hösten 1969 varit byråchefen vid riksdagens upplysningstjänst Tryggve Byström.

Utredningen har i en den 6 april 1970 dagtecknad rapport (fogad vid BaU 1970: 49) med stöd av direktiven angivit sina huvuduppgifter på i huvudsak följande sätt:

A. Lagring och återvinning av information.

a. Information tillkommen inom riksdagen.

Uppgiften innebär undersökning av de problem som är förknippade med databehandlingen av riksdagens eget informationsmaterial, dvs. riksdagstryck och registrering av händelsemoment i riksdagsarbetet.

b. Information tillkommen utanför riksdagen.

I uppdraget ingår även att bevaka riksdagens möjligheter att få tillgång till informationen i de databanker som planeras eller är under uppbyggnad på olika håll inom statsförvaltningen.

I samband härmed har som uppgift för förstudien ytterligare uppställts att »utreda formerna för bedömning av relevansområden av intresse för riksdagen och för initiering och samordning av expertutlåtanden i ett ärende samt att inventera, definiera och avgränsa de fack-

områden, där expertutlåtanden kan behövas». Detta uppdrag, som inte nödvändigtvis innebär tillämpning av ADB-teknik, bör bedrivas i samråd med grundlagberedningen. Det torde i huvudsak avse frågan om hur riksdagen skall kunna tillförsäkra sig den sakkunskap, främst i tekniska och andra vetenskapliga spörsmål, som erfordras som underlag för dess beslut.

B. Utvärdering av handlingsalternativ med hjälp av ADB.

ADB-utredningens ovannämnda rapport den 6 april 1970 ägnades väsentligen den del av utredningsuppdraget, som avser databehandling av riksdagens eget material. Utredningen föreslog att försöksverksamhet genomförs, syftande till att ta fram ytterligare underlag för beslut om övergång till ADB-framställning av riksdagstrycket och att försöksverksamhet med informationsåtervinning ur riksdagens eget material inleds. Riksdagen lämnade sitt bifall till förslaget (BaU 1970: 49). Utredningen har härefter i huvudsak arbetat med frågorna om ADB-framställning av riksdagens eget material, särskilt registerframställningen, och med informationssökning i detta material. Vissa försök att kartlägga riksdagens behov av information utifrån har inletts. I huvudsak kvarstår emellertid uppdraget i fråga om den utifrån kommande informationen.

2.3.2 Utredningen rörande riksdagsbiblioteket

Med anledning av en framställning från riksdagens revisorer beslöt riksdagen 1969 att uppdra åt talmanskonferensen att föranstalta om en utredning rörande riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning. I det till grund för riksdagens beslut liggande utlåtandet av bankoutskottet (1969: 44) uttalas att utredningen bör utgå från förutsättningen att riksdagsbiblioteket skall kvarstanna under riksdagens huvudmannaskap. Emellertid, heter det vidare, bör reformer kunna genomföras med avseende på bibliotekets funktioner, så att bibliotekets resurser blir bättre utnyttjade för statsverksamhetens och forskningens samlade behov. Utredningen bör vara oförhindrad att pröva olika lösningar i fråga om bibliotekets ställning inom riksdagsförvaltningen. Utformningen av relationerna mellan biblioteket och riksdagens upplysningstjänst nämns särskilt. Kommittén skall enligt utlåtandet samarbeta nära med statskontoret, som har i uppdrag att undersöka de vetenskapliga bibliotekens inre organisation, inbegripet riksdagsbibliotekets.

Kommittén är parlamentariskt sammansatt och har företrädare för styrelsen för riksdagsbiblioteket och för riksdagens förvaltningsstyrelse bland ledamöterna. Ordförande är häradshövding Erik Alexanderson, tillika ordförande i styrelsen för riksdagsbiblioteket. Det egentliga utredningsarbetet avvaktade en nulägesrapport från statskontoret och påbörjades, sedan rapporten hade avgivits, i slutet av 1971. Utredningsarbetet torde i första hand ha inriktats på frågor om riksdagsbibliotekets

framtida uppgifter för att först därefter avse spörsmål om bibliotekets organisatoriska ställning.

2.3.3 Utredningen om upplysningstjänsten

Sedan det hade ifrågasatts att inrätta nya tjänster inom upplysnings-tjänsten, beslöt riksdagens förvaltningsstyrelse i juni 1971 att tillsätta en parlamentarisk arbetsgrupp med fem ledamöter för att göra en för-utsättningslös undersökning av upplysningstjänstens verksamhet. Arbetsgruppens ordförande är riksdagsledamoten Erik Wärnberg. Arbetsgruppens medlemmar är alla ledamöter eller suppleanter i riksdagens förvaltningsstyrelse. Arbetsgruppen har med sig adjungerat en ledamot av vänsterpartiet kommunisterna.

2.4 Frågans tidigare behandling i övrigt i riksdagen

Riksdagen behandlade 1968 motioner om riksdagens informations-behov avseende sakkunskap i tekniska och vetenskapliga spörsmål. I sitt yttrande över motionerna uttalade KU (1968: 38) att en menings-fylld saklig beredning, som ger ett betryggande underlag för riksdagens ställningstagande, allt oftare förutsätter sakkunskap på speciella fack-områden och överblick över utvecklingslinjer och framtidsperspektiv på skilda forskningsfält. Det är inte möjligt att av ledamöterna kräva sådana specialkunskaper som förutsatts för att självständigt intränga i alla frågor som uppkommer. Det blir i stället, sade utskottet, en allt mer angelägen uppgift att tillse att riksdagen utifrån tillförs de infor-mationer som erfordras för en tillfredsställande behandling av ären-dena. Utskottet yttrade vidare att informationsproblemen inte hade blivit förbisedda under den debatt och det arbete, som hade förekommit under senare år beträffande riksdagsarbetets effektivisering, men att de inte hade fått någon särskild, samlande prövning. Utskottet fann den genom motionerna väckta frågan i hög grad betydelsefull och ansåg det mest ändamålsenligt att grundlagberedningen upptog frågan under den då pågående allmänna översynen av riksdagens arbetsformer. Ut-skottet erinrade om att bl. a. spörsmålet om utskottsorganisationen hade omedelbar anknytning till den aktuella problematiken. Utskottet pekade i fortsättningen på några möjligheter som redan stod riksdagen till buds för att bredda och fördjupa sakbehandlingen av ärendena.

Riksdagen följde utskottets hemställan att motionerna skulle över-lämnas till grundlagberedningen för övervägande.

Vid 1971 års riksdag aktualiserades frågorna om riksdagens informa-tionsförsörjning i två motioner. Den ena hade samma syfte som mo-tionen 1972: 291 och avsåg alltså en utbyggnad av riksdagens upplys-ningstjänst. I den andra upptogs frågan hur riksdagen skulle få tillgång till teknisk och vetenskaplig sakkunskap och expertis, som kan ge väg-

ledning för den politiska beslutsprocessen. Konstitutionsutskottet hänvisade i sitt yttrande över motionerna (1971: 68) till den av förvaltningsstyrelsen tillsatta utredningen om upplysningstjänsten och till grundlagberedningens överväganden om förbättring av riksdagens tillgång till teknisk och vetenskaplig information och hemställde med hänsyn härtill att motionerna inte skulle föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Två ledamöter (båda fp) reserverade sig och yrkade bifall till motionen om utbyggnad av upplysningstjänsten till ett fristående utredningsinstitut. Reservanterna förklarade att enligt deras mening den av förvaltningsstyrelsen tillsatta utredningen inte syftade till en utvidgning av upplysningstjänstens verksamhet. Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet hade hemställt.

2.5 Grundlagberedningens förslag

Grundlagberedningen behandlar frågorna om riksdagens informationsbehov i ett särskilt avsnitt i motiven till sitt slutbetänkande (s. 241 ff.). Det allmännas vidgade engagemang, de tekniska och vetenskapliga nyheterna och den snabba utvecklingen i övrigt inom snart sagt alla områden av samhällslivet ställer stegrade krav på riksdagsledamöternas sakkunskap och på riksdagens informationsförsörjning, säger beredningen inledningsvis och fortsätter: Svårigheterna består inte enbart i att skaffa fram ett rikhaltigt faktaunderlag för besluten. Lika viktigt är att informationsmaterialet sovras och att riksdagsledamöterna får möjlighet att bedöma och tillgodogöra sig sakuppgifterna.

Härefter diskuterar beredningen allmänt hur informationens volym och inriktning bör avpassas till den roll som riksdagen skall spela i ett parlamentariskt system. Beredningen yttrar bl. a.:

Det kan hävdas att själva sakbehandlingen av regeringens förslag i riksdagen är att se som utövningen av en kontroll i vid bemärkelse av regeringen. Från denna synpunkt är det viktigt att utskotten har resurser att genomlys och granska det material som ligger till grund för propositionerna och att vid behov skaffa kompletterande uppgifter. Härigenom sätts riksdagen och dess ledamöter i stånd till en självständig arbetsinsats också i dessa ärenden.

Genom förslag med eller utan anknytning till propositioner för den parlamentariska oppositionen fram alternativ till regeringspolitiken. Även om dessa förslag på grund av det parlamentariska läget inte skulle ha några utsikter att vinna riksdagens bifall, är de av stor vikt med tanke på den fortgående politiska debatten och opinionsbildningen. Det är därför ett angeläget allmänt intresse att oppositionspartierna har god tillgång till sakmaterial.

Inom riksdagen skall inte bara partier utan även enskilda ledamöter kunna väcka förslag och få dem prövade i sak. Skall ledamötsinitiativen få reell betydelse, måste ledamöterna och beredningsorganen ha god tillgång till upplysningskanaler.

Om alltså flera skäl kan åberopas till stöd för en väl utbyggd infor-

mationsapparat i riksdagens tjänst, så ter sig från andra synpunkter en begränsning av riksdagens utredningskapacitet motiverad. Man bör sålunda söka förebygga en oläglig splittring mellan regering och riksdag av tillgängliga expertresurser. Och i tider då regeringen inte kan stödja sig på en fast sammanhållen majoritet i riksdagen skulle tillgången till en omfångsrik sakkunnigstab i riksdagen i förening med en vid förslagsrätt för partier och utskott kunna medföra att det politiska initiativet gled regeringen ur händerna och regeringsmakten blev föga åtråvärd (jämför SOU 1969: 62 s. 82). Över huvud stämmer det bäst överens med den grundläggande arbetsfördelningen mellan regering och riksdag: att de fristående riksdagsinitiativen har en inriktning mera mot lösningar i stort än mot detaljerade förslag. Den närmare utformningen av projekten bör — om nu riksdagen skulle ställa sig positiv — ankomma på regeringen.

Beredningen frågar sig i fortsättningen om informationsresurserna i riksdagen behöver stärkas. Beredningen anser sig kunna konstatera att den nya utskottsorganisationen har förbättrat förutsättningarna för en fördjupad sakbehandling av ärendena. Beredningen finner emellertid att tillgången till sakinformation bör stärkas ytterligare och anför:

Bl. a. synes partigrupperna för närvarande ha otillräckliga ekonomiska och personella resurser att samla in, bearbeta och bedöma information; det ligger i sakens natur att problemet främst har aktualitet för oppositionspartier. Beredningen vill också vitsorda att kapaciteten inom riksdagen att söka och bedöma information är mindre utvecklad i fråga om vissa ämnesområden än beträffande andra, traditionellt bättre bevakade.

Enligt beredningens mening har man tre vägar att gå när det gäller att förbättra informationsförsörjningen i allmänhet. För det första kan man överväga en ordning enligt vilken en minoritet inom utskott har befogenhet att få till stånd viss utredning inom utskottet. För det andra kan man ge partigrupperna ekonomiska resurser att bygga ut sin egen informationsapparat och att anlita utomstående mot ersättning i större utsträckning än nu. För det tredje är det tänkbart att upprätta ett centralt utredningskansli inom riksdagen, lämpligen genom utbyggnad av riksdagens upplysningstjänst.

De anvisade åtgärderna är inte sinsemellan uthytbara medel att nå samma resultat. De kan mycket väl, på varierande sätt, kombineras med varandra. Å andra sidan är det tydligt att varje åtgärd i någon utsträckning kan tillgodose behov som också de andra är ägnade att fylla.

Mot bakgrund av dessa uttalanden diskuterar beredningen sedan frågan om utskottsminoritets befogenhet att få till stånd utredning inom utskottet. Beredningen föreslår att i en ny riksdagsordning (4 kap. 10 §) en befogenhet tillerkänns en tredjedel av ett utskotts ledamöter att påkalla upplysningar och utredningar från statlig myndighet. Minoritetsrätten är försedd med undantag och förbehåll.

Under hänvisning till minoritetsbefogenhetens begränsningar och till det förhållandet att den inte medför någon utbyggnad av den informa-

tionsapparat, som står till riksdagens förfogande, förordar beredningen att också andra åtgärder skall vidtas för att förbättra tillgången till information i riksdagsarbetet. Hur skilda åtgärder inom de av beredningen angivna allmänna principerna skall avvägas mot varandra anser sig emellertid beredningen inte böra gå in på. Denna avvägningsfråga sägs till betydande del vara av organisatorisk och praktisk art. Beredningen hänvisar vidare till de utredningar inom riksdagen för vilka har redogjorts här ovan. Beredningen kommer till slutsatsen att det lämpligaste är att riksdagen själv tillsätter en parlamentarisk utredning med uppdrag att göra en samlad bedömning av riksdagens informationsbehov och sätten att tillgodose det. Grundlagberedningen yttrar härefter:

Utredningen bör alltså först och främst överväga frågan om ökat anslag till partigrupperna för införskaffande och bearbetning av sakuppgifter samt spörsmålet om utbyggnad av riksdagens upplysningstjänst. I anslutning härtill bör utredningen ägna särskild uppmärksamhet åt behovet av information i tekniska och naturvetenskapliga ämnen och i andra därmed jämförliga discipliner. Utredningen bör vidare beakta de problem som aktualiseras genom den nya informationsteknikens landvinningar. Det är inte självklart att upplysningstjänsten eller den enhet, som i framtiden kommer att svara mot denna, organisatoriskt skall vara inordnad i riksdagens förvaltningskontor. En betydelsefull roll i informationshänseende spelar litteraturförsörjningen genom riksdagsbiblioteket. Det finns anledning för utredningen att pröva lämpligheten av en organisatorisk samordning av ledningen för upplysnings- och utredningsenheten och för riksdagsbiblioteket.

Utredningen bör tillsättas snarast. Dess utredningsarbete kan antas bli ganska långvarigt och arbetet måste sannolikt delas upp i etapper. Grundlagberedningen har ingen anledning att ta ställning till huruvida de ovan nämnda särskilda utredningarna skall uppgå i den ny tillsatta kommittén eller på vilket sätt den erforderliga samordningen eljest skall etableras.

Beredningen föreslår slutligen, att en allmänt hållen bestämmelse om de uppgifter som nu ankommer på riksdagens upplysningstjänst och på riksdagsbiblioteket tas in i en ny riksdagsordning (9 kap. 7 §); några organisatoriska bestämmelser i ämnet anser beredningen inte behöva finnas i riksdagsordningen. — Beredningen är enig, såvitt nu är i fråga.

3 Redogörelse angående frågan om den utfåtriktade informationen

3.1 Gällande ordning m. m. i de i motionerna berörda hänseendena

3.1.1. Förmedling av kammardebatterna

Tidningarnas telegrambyrå AB (TT) bevakar riksdagsarbetet för tidningarnas räkning genom sin riksdagsredaktion, belägen i riksdagshuset.

Inför ett arbetsplenium sänder riksdagsredaktionen i förväg ut en för-

teckning över de riksdagsärenden som skall avgöras, med redogörelse för huvudinnehållet i utskottsbetänkandena, inbegripet motioner och reservationer. Kammardebatterna bevakas av riksdagsredaktionens referenter, som gör utförliga referat av anförandena. Överläggningar efter middagsuppehållet blir dock inte föremål för sådana debattreferat. Två referenter turas om att bevaka kammaröverläggningarna och diktera sina referat. Dessa mångfaldigas och delas kontinuerligt ut till tidningarnas referenter i riksdagshuset m. fl. De sänds också med post till specialabonnenter i Stockholm och landsorten.

På grundval av debattreferaten sammanställer riksdagsredaktionen fortlöpande under dagens lopp översikter över debatterna. Dessa översikter sänds till alla teleprinteranslutna abonnenter, mindre viktigt material dock inte till alla. Vid 17-tiden upprättas och utskickas på teleprinternätet en journalistiskt upplagd sammanfattning av vad som under dagen har förekommit i kammaren. Per teleprinter sänder riksdagsredaktionen omkring kl. 16.30 också ut en rapport om riksdagsbesluten i korthet. Från kvällsplena distribueras korta sammanfattningar till tidningarna. Påföljande morgon sänds en översikt över kvällens debatt. Många tidningar får TT-materialet i telesättning för direkt sättning.

Partiledarnas anföranden i allmänpolitiska debatter brukar tillställas TT i sådan tid att utförliga förhandsreferat kan gå ut till pressen. — Tidning med intresse för särskilt ämne kan beställa specialreferat från TT och får då debattreferat per telex eller per telefon.

TT har fr. o. m. 1971 efter överläggningar med tidningarna något begränsat sin bevakning av riksdagsdebatterna. Det kan anmärkas att TT lämnar löpande rapporter också om skriftligt riksdagsmaterial, såsom propositioner, motioner och utskottsbetänkanden.

Storstadstidningarna har egna medarbetare som är ganska fast stationerade i riksdagshuset för referat av riksdagsmaterialet. Vissa tidningar får information via särskilda nyhetsbyråer. Dagens Nyheter, Expressen och Svenska Dagbladet har på egen bekostnad låtit installera direkta högtalarledningar till sina redaktioner från riksdagens plenisal.

3.1.2 Information från riksdagen till tidningarna

Riksdagens upplysningstjänst tillhandagår enligt gällande bestämmelser (7 § instruktionen för riksdagens förvaltningskontor) endast riksdagens ledamöter och organ. Riksdagen söker emellertid på andra vägar aktivt underlätta arbetet för nyhetsmedierna i fråga om riksdagen. Sålunda är kammarsekreteraren varje tisdag tillgänglig för att lämna massmediernas företrädare närmare upplysningar om de ärenden som kommer att behandlas i kammaren under veckan, uppgift om vilka utskott som under veckan behandlar ärenden av större allmänt intresse samt allmän information om den aktuella verksamheten inom riksdagen. Ett

hundratal tidningar tillställs fortlöpande meddelanden av större intresse i fråga om kammararbetet samt förteckningar, som för varje arbetsplenum upprättas en vecka i förväg över de betänkanden som skall behandlas vid sammanträdet. Pressens representanter i riksdagshuset får på begäran kopior av anföranden i kammardebatterna så snart uppteckningen har justerats av talaren. Utskotten brukar kontinuerligt tillställa TT föredragningslistor och korrektur exemplar av betänkandena. Överläggningar om informationen till massmedierna har hållits bl. a. mellan företrädare för riksdagsjournalisterna samt kammar- och utskottssekreterarna. Varje år bereds ett tiotal landsortsjournalister tillfälle att studera riksdagens arbete en vecka under vårsessionen.

3.1.3 Distribution av riksdagstrycket

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor har den 11 augusti 1970 med stöd av riksdagsbeslut (BaU 70: 48) fastställt bestämmelser angående utdelning och försäljning av riksdagstryck m. m. (RFS 1970: 2). Varken länsbiblioteken, stifts- och landsbiblioteken eller tidningsföretag är enligt bestämmelserna berättigade att erhålla riksdagstryck, inräknat snabbprotokollet, kostnadsfritt. Enligt 3 § i bestämmelserna kan emellertid chefen för förvaltningskontorets enhet för riksdagstryck medge nedsättning av priset vid försäljning av bundet riksdagstryck till bl. a. offentliga bibliotek. Beslut om prisnedsättning har dock inte fattats. Enligt praxis delas nära 40 exemplar av ej bundet riksdagstryck ut i pressfoajén i riksdagshuset till tidningar och andra nyhetsorgan.

Före 1971 gällde att läns- och landsbiblioteken erhöll bundet riksdagstryck till nedsatt pris eller, i ett par fall, gratis. En motion år 1967 om utvidgning av distributionen till nedsatt pris till bibliotek av riksdagstryck föranledde inte någon riksdagens åtgärd (BaU 1967: 58, jämför BaU 1966: 13).

Enligt uppgifter från riksdagens förvaltningskontor prenumererar för närvarande de fyra landsbiblioteken samt 18 av de 20 länsbiblioteken på riksdagstryck — bundet tryck eller häftat tryck eller bådadera. Av dessa abonnerar tre landsbibliotek och 17 länsbibliotek på häftat tryck, inräknat snabbprotokollet. Det kan anmärkas att helårsabonnemang på snabbprotokollet kostar 60 kronor.

3.1.4 Distribution av SOU

Enligt en av chefen för finansdepartementet den 16 november 1970 med stöd av Kungl. Maj:ts beslut avgiven förklaring (SFS 1970: 653) skall publikationer i serien Statens offentliga utredningar i princip tillhandahållas endast mot ersättning. Myndigheter m. fl. som anges särskilt skall dock tilldelas SOU kostnadsfritt. Inga tidningsföretag ingår emellertid i denna uppräknning, däremot samtliga lands- och länsbibliotek.

3.2 Riksdagens utåtriktade information i övrigt

I fråga om denna information skall här antecknas endast följande. Radio- och televisionsutsändningar från kammaren medges. Sveriges radios personal får fortlöpande del av de önskemål som kommer fram vid granskningen av bevakningen av riksdagsarbetet. Visningar av riksdagshuset anordnas i stor omfattning. En informationsbroschyr om riksdagen har utarbetats och försäljes till allmänheten. Riksdagen har en ganska omfattande skoltjänst. Denna omfattar studiebesök i riksdagshuset, medverkan vid studiedagar i gymnasieskolor och distribution av studiepaket med pedagogiskt materiel rörande gången av ett riksdags-ärende.

3.3 Frågans tidigare behandling i riksdagen

Frågorna om förbättrad information angående riksdagen och om massmediernas bevakning av riksdagsarbetet har aktualiserats i motioner vid 1965, 1967, 1968, 1969, 1970 och 1971 års riksdagar. Yrkanden har framställts bl. a. om utgivning av en informationstidskrift rörande riksdagens verksamhet, om inrättande av en riksdagens pressombudsman och av en riksdagens informationstjänst. Intill 1970 ledde motionsinitiativen inte till beslut från riksdagens sida om utredning eller annan åtgärd. Nämda år beslöt riksdagen emellertid på hemställan av bankoutskottet (1970: 8) att ge talmanskonferensen i uppdrag att föranstalta om en utredning av problemen angående riksdagens utåtriktade information. För en redogörelse för riksdagsbehandlingen av informationsfrågan t. o. m. 1970 hänvisas till konstitutionsutskottets betänkande 1971: 67.

Talmanskonferensen uppdrog den 24 februari 1970 åt 1969 års organisationsutredning att behandla frågan om behovet av och förutsättningar för ökad information om riksdagen och dess verksamhet.

Organisationsutredningen avslutade sitt uppdrag angående informationen med ett yttrande till talmanskonferensen den 21 oktober 1970. Därvid anfördes följande:

Utredningen har låtit samla in visst material angående andra parlaments informationsverksamhet. Emellertid har utredningen funnit att förslag i ämnet inte lämpligen bör utarbetas för närvarande. Framför allt har utredningen menat att det vore fördelaktigt om ett sådant förslag kunde utarbetas på grundval av någon tids erfarenhet av enkamarsystemet. Enligt utredningens mening bör riksdagen om något eller ett par år föranstalta om en större undersökning av informationsfrågorna och då lämpligast genom ett utredningsorgan med företrädare även för (eller expertis från) skolor, massmedier och eventuellt reklambranschen m. fl.

Talmanskonferensen beslöt den 27 oktober 1970 att lämna utan erin-

ran vad organisationsutredningen anfört angående behovet av och förutsättningarna för ökad information om riksdagen och dess verksamhet.

Vid 1971 års riksdag väckes två motioner som syftade till en förbättring av riksdagens utåtriktade information. På hemställan av utskottet avslog riksdagen motionerna. I sitt betänkande (1971: 67) uttalade utskottet att det i avvaktan på grundlagberedningens överväganden angående informationen om riksdagen inte kunde anses erforderligt att riksdagen beslutade om ytterligare utredningsåtgärder på sätt som hade yrkats i motionerna.

3.4 Undersökning om riksdagen i pressen

Grundlagberedningen har låtit göra en undersökning av dagspressens nyhetsbevakning av riksdagens arbete vissa perioder under åren 1939, 1951, 1959 och 1969. Undersökningen, som har letts av docent Stig Hadenius, Göteborgs universitet, har nyligen publicerats (i SOU 1972: 17). I sin sammanfattning anför Hadenius bl. a. följande:

Frågan om informationen om riksdagen är ett stort problem. Även om man gör en begränsning till tidningspressen som skett i denna undersökning finns en rad svårigheter som hänger samman med variationer mellan olika tidningar och olika riksdagar.

Ser man till det sammanlagda materialet finns det en tendens att detta minskat kraftigt under de båda perioderna 1969 i jämförelse med tidigare undersökningsperioder. Minskningen är störst i två typer av tidningar: regiontidningarna och storstads-kvällspressen. Till bilden hör dock att det skett väsentliga förändringar i den journalistiska bearbetningen av materialet. Artiklarna är kortare och har fått större rubriker.

Det är således omöjligt att svara ett entydigt ja eller nej på frågan om informationen om riksdagen i pressen är sämre 1969 än under tidigare perioder. I vissa storstadsmorgontidningar är förhållandet snarare det motsatta. Vad gäller regionpressen torde det dock vara klart att denna intar en alltmer restriktiv hållning till riksdagsmaterial.

Detta betyder dock ej att det totala informationsläget om riksdagen skulle ha blivit sämre. Tar man hänsyn till den nyhetsbevakning som sker från etermediernas sida torde förhållandet snarare vara det motsatta.

Det kan nämnas att som ett led i riksdagens egen pressbevakning en sammanställning har gjorts över tidningarnas bevakning dag för dag av riksdagsarbetet under vårsessionen 1971.

3.5 Grundlagberedningens förslag

Grundlagberedningen uttalar (s. 245) att det för ett levande folkstyre är ett centralt intresse att medborgarna fortlöpande får ta del av de beslut som folkrepresentationen fattar och att de genom ökad insyn i parlamentsarbetet får förståelse för den representativa demokratis

funktionssätt. För medborgarnas möjligheter att följa riksdagsarbetet spelar enligt beredningen massmediernas bevakning en avgörande roll. Efter att ha omnämnt Hadenius' undersökning konstaterar beredningen att denna inte tillåter några långtgående slutsatser, eftersom den inte innefattar någon bedömning av materialets kvalitet. Beredningen fortsätter:

Det är emellertid beredningens uppfattning att pressens bevakning av riksdagsarbetet för närvarande inte svarar mot de önskemål man kan hysa. Åtgärder bör därför vidtas för att främja förbindelserna mellan riksdagen och massmedierna. Det är beredningens uppfattning att riksdagen även i andra hänseenden bör vara mera aktiv för att sprida kännedom om det parlamentariska arbetet.

Efter att ha återgivit ovannämnda uttalande av 1969 års organisationsutredning förklarar beredningen att tiden nu torde vara mogen att närmare analysera behovet av utåtriktad information om riksdagen och dess verksamhet och att undersöka vilka åtgärder från riksdagens sida som bör vidtas för att förbättra denna information. Grundlagberedningen förordar att också denna uppgift anförtros åt den utredning som beredningen strax dessförinnan i betänkandet har föreslagit skall tillsättas för att undersöka riksdagens behov av information för ärendenas behandling.

4. Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande frågor om information, som gäller riksdagen. Dels avses riksdagens och dess ledamöters behov av information för en grundlig sakbehandling av ärendena. Dels är fråga om behovet av att sprida information till medborgarna om riksdagsarbetet och riksdagens beslut. Båda dessa frågor behandlas i motioner till årets riksdag och i grundlagberedningens nyligen publicerade slutbetänkande.

4.1 Sakinformationen

En rik och allsidig tillgång till sakuppgifter och goda möjligheter att sovra och bedöma informationsflödet är av största betydelse för att riksdagen rätt skall kunna fylla sina uppgifter. Utskottet hänvisar härvidlag till vad grundlagberedningen har uttalat om behovet av en väl utbyggd informationsapparat i riksdagen.

Önskemålet om att trygga en gedigen sakbehandling av ärendena har legat bakom flera reformer under senare år i fråga om riksdagsarbetet. Också härutöver har emellertid informationsfrågorna blivit föremål för särskild uppmärksamhet. Bl. a. har förvaltningsstyrelsen på riksdagens uppdrag tillsatt en särskild arbetsgrupp, ADB-utredningen, som under-

söker möjligheterna att utnyttja automatisk databehandling i riksdagsarbetet. I utredningens uppdrag ingår att undersöka hur riksdagen med hjälp av datateknik och på annat sätt skall kunna tillförsäkra sig erforderlig sakkunskap, särskilt i tekniska och vetenskapliga spörsmål. Detta uppdrag skall enligt direktiven fullgöras i samarbete med grundlagberedningen. Efter beslut av riksdagen 1968 överlämnades vidare ett motionspar till grundlagberedningen för övervägande av den i motionerna upptagna frågan om riksdagens behov av information, främst i tekniska och vetenskapliga frågor.

I sitt slutbetänkande förordar grundlagberedningen att en utskottsminoritet skall få viss befogenhet att påkalla utredning inom utskottet. Härutöver lägger beredningen emellertid inte själv fram förslag till konkreta åtgärder i fråga om riksdagens informationsförsörjning. Redan detta förhållande ger enligt utskottets mening riksdagen anledning att på nytt aktualisera problemen kring informationen i speciella fackämnen.

Men härtill kommer nu att beredningen rekommenderar riksdagen att tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att göra en samlad bedömning av riksdagens informationsbehov och sätten att tillgodose det. Riktpunkten för utredningen bör enligt beredningen vara att — utöver vad som följer av den föreslagna minoritetsbefogenheten — allmänt förbättra tillgången till information i riksdagsarbetet.

Utskottet vill för sin del instämma i beredningens förslag och förorda att en utredning med den inriktning som nyss sades kommer till stånd.

Man skulle kunna tveka om det lämpliga i att redan för närvarande, innan en fullständig författningsreform har beslutats, göra en utredning med så pass vidtgående syftning. Beredningen har emellertid i sina motiv anlagt allmänna synpunkter på vilka behov av sakuppgifter och utredningar som får anses vara relevanta för riksdagens del (se ovan under 2.5). Dessa synpunkter bygger på förutsättningar som knappast kan komma att rubbas under det fortsatta arbetet med en grundlagsreform. Utskottet är berett att för sin del ansluta sig till synpunkterna i fråga som en ram för informationsutredningens arbete. Något ståndpunktstagande från riksdagens sida till frågan om en särskild minoritetsbefogenhet i utskotten kan däremot inte komma i fråga i detta skede. Osäkerheten om den framtida ordningen på denna punkt torde emellertid inte nämnvärt behöva påverka övriga ställningstaganden i informationsfrågorna. Grundlagberedningen har föreslagit att utredningen tillsätts snarast. Utskottet är av samma mening. — I fortsättningen skall diskuteras vad som bör vara utredningens huvuduppgifter.

Denna gång är det inte utskotten och deras personaluppsättning som står i intressets mitt. Som grundlagberedningen har angivit har man nu att i stort välja mellan två andra vägar för att nå fram till en allmänt förbättrad tillgång på faktaunderlag för initiativ och beslut i riksdagen.

Dels kan man ge partigrupperna ökade resurser att förstärka sin egen informationsapparat och att anlita utomstående mot ersättning i större utsträckning än nu. Dels är det tänkbart att bygga ut riksdagens upplysningstjänst i riktning mot ett centralt utredningskansli. Yrkandet i motionen 1972: 291, så vitt nu är i fråga, följer sistnämnda tanke.

Båda dessa huvudlösningar har sina för- och nackdelar. Sannolikt måste båda anlitas. Utredningen bör enligt utskottets uppfattning ha fria händer att inom den allmänna ram som har dragits upp av grundlagberedningen och som har nämnts i det föregående överväga hur metoderna lämpligen skall kombineras och hur långt man över huvud taget bör sträcka sig för att tillmötesgå kraven på ökade resurser.

Vid de överväganden som nyss angavs bör det vara en huvudfråga hur det vid flera tillfällen påtalade behovet av expertis i speciella discipliner skall kunna tillgodoses. Härvid kommer inte bara teknologi och naturvetenskap i blickpunkten utan också andra ämnen. För att bota föreliggande brister kan speciella arrangemang visa sig erforderliga. En utväg som kan övervägas — men inte den enda — är att inom varje fackområde för sig till riksdagen knyta en grupp eller grupper av specialister, som efter anmodan i varje särskilt fall är villiga att tillhandagå med behövlig information eller att anvisa andra lämpliga källor. Flera problem är emellertid förknippade med en sådan anordning.

Det är inte nog att informationstillgången på olika specialområden är god. Informationen måste också föreligga i sådan form att riksdagsledamöterna utan alltför stor tidsutdräkt kan tillgodogöra sig informationen för politiska initiativ och beslut. Härför krävs för det första att informationen får en lättillgänglig form och inte är överlastad. Denna synpunkt kan tänkas bli delvis tillgodosedd genom en funktion inom riksdagen för kanalisering och sovring av information. För det andra krävs att ledamöterna har en grundläggande allmän orientering på ämnesområdet i fråga. En sådan orientering kan ha också det goda med sig att den bidrar till att fästa ledamöters och gruppers uppmärksamhet på nya samhällsproblem som aktualiseras av den snabba utvecklingen inom teknik och vetenskap. Utskottet ansluter sig till vad som anförs i motionen 1972: 5 om behovet av kontinuerlig information till riksdagsledamöterna om senaste vetenskapliga rön på olika områden. Utskottet kan också instämma i det i motionen 1972: 622 framförda önskemålet om allmänt vidgade möjligheter för riksdagsledamöterna att vidareutbilda sig. Informationsutredningen får ägna uppmärksamhet åt de nu berörda frågorna. Det kan beträffande den interna utbildningen finnas anledning att tillgodogöra sig erfarenheter från Rifos verksamhet och att överväga medverkan från det informationsorgan och de expertgrupper som har nämnts ovan.

En annan viktig uppgift för utredningen blir att undersöka och föreslå hur riksdagen på lämpligaste sätt skall kunna tillgodogöra sig data-

tekniken för sitt informationsbehov. Den nya informationstekniken bör kunna komma till användning både i fråga om information tillkommen inom riksdagen och information tillkommen utanför riksdagen.

Utbyggnaden av riksdagens informationsservice aktualiserar vidare en del organisatoriska frågor, av vilka ett par redan har antytts. Önskemålet om parlamentarisk ledning och insyn kan tänkas bli skärpt för den händelse den särskilda informationstjänsten får andra och vidgade uppgifter. Under sådana omständigheter kan det komma att te sig mindre naturligt att informationskansliet är inordnat i förvaltningskontoret. En betydelsefull roll i informationshänseende spelar riksdagsbiblioteket, vars service i förhållande till riksdagen har klara beröringspunkter med upplysningstjänstens verksamhet. En tanke som bör prövas är därför att ställa riksdagsbiblioteket och upplysnings- och utredningsenheten under gemensam ledning. Uppgiftsfördelningen mellan en sådan styrelse och förvaltningsstyrelsen kräver en närmare analys. Utredningen bör emellertid vara oförhindrad att pröva också andra lösningar, såsom att låta riksdagsbiblioteket ingå i den »inre» riksdagsförvaltningen och att i huvudsak behålla nuvarande ordning. — En särskild fråga är hur en central dataservice skall placeras in i organisationen, en annan hur informationsenhetens tjänster och resurser skall komma utskottsarbetet till godo.

4.2 Den utåtriktade informationen

Det angelägna i att medborgarna får en fyllig och korrekt kunskap om riksdagen och dess arbetssätt, om den samhällsdebatt som förs i riksdagen och om riksdagens beslut har framhållits vid många tillfällen, senast nu av grundlagberedningen. Utskottet vill för sin del understryka att en sådan information är omistlig för en fungerande representativ demokrati.

Åtskilligt har från riksdagens sida utträttats för att aktivt sprida kännedom om det parlamentariska arbetet. Under flera år har emellertid gjorts framstötar i motioner om en förbättrad informationsverksamhet. År 1970 beslöt riksdagen att en utredning skulle företas i frågan. Någon utredning har emellertid hittills inte kommit till stånd. Grundlagberedningen har nyligen, delvis stödd på en undersökning om bevakningen av riksdagsarbetet i pressen, återupplivat tanken på en utredning om riksdagens utåtriktade information och om åtgärder för att främja den. Utskottet ansluter sig till denna tanke och föreslår att uppdraget anförtros åt den av utskottet ovan föreslagna kommittén.

Press, radio och TV är de i särklass mest betydelsefulla förmedlarna av information från riksdagen. Utredningen bör undersöka vad som kan göras för att stimulera intresset för riksdagsarbetet från massmediernas sida och vidga nyhetsförmedlingen genom dessa om riksdagen.

Motionen 1972: 621 syftar till stöd åt landsortspressens insatser för att orientera dess läsare om riksdagsarbetet. Att motionärerna är ute i ett angeläget ärende belyses av resultatet av den undersökning om pressens nyhetsbevakning av riksdagsarbetet som grundlagberedningen har låtit företaga: enligt undersökningen står det klart att omfattningen av riksdagsmaterialet i regionpressen har minskat. Utredningen får i positiv anda pröva de förslag till stöd- och stimulansåtgärder som har förts fram i den nämnda motionen och i andra motioner i frågan, väckta under tidigare år. — Utredningen bör uppehålla sig vid frågan om behovet och omfattningen av samt formerna för riksdagens bevakning av pressens och etermediernas behandling av frågor med anknytning till riksdagen och riksdagsarbetet.

Också på andra vägar bör det emellertid vara möjligt att öka medborgarnas förtroget med och förståelse för det parlamentariska arbetet. Värdefulla uppslag torde stå att finna i de motioner som under åren har avgivits i ämnet. Utländska parlaments sätt att lösa informationsproblemen kan vara värda studium. En tanke, som kan få förnyad aktualitet, är den att riksdagen ger ut en tidskrift med översiktliga redogörelser för riksdagsarbetet och riksdagens beslut. En annan idé, som har förts fram, är att riksdagen genom en särskild detalj skulle lämna allmänheten service i form av svar på förfrågningar om riksdagsärendena och riksdagsarbetet. Det finns anledning att överväga åtgärder för att stimulera spridningen av snabbprotokollet från riksdagsdebatterna och annat riksdagstryck; utskottet anknyter här till synpunkter som har förts fram i motionen 1972: 100. Ytterligare ett uppslag, värt att pröva, går ut på att man vidtar arrangemang som möjliggör för allmänheten att via telenätet avlyssna kammardebatterna. — Utredningen har anledning att fästa stort avseende vid informationen till skolungdomen om riksdagen.

I samband med att utredningen tar ställning till vilka åtgärder som bäst främjar en ändamålsenlig information utåt om riksdagen, bör den föreslå genom vilket eller vilka organ inom riksdagen som informationen skall administreras.

4.3 Utredningens sammansättning, utredningsarbetets bedrivande m. m.

Utredningen bör som har nämnts få parlamentarisk sammansättning och tillsättas av riksdagen, genom talmanskonferensen.

Som har framgått av utskottets redogörelse arbetar redan för närvarande tre utredningar inom riksdagen med uppgifter av samma slag som de som enligt det tidigare sagda borde anförtros åt den nya informationsutredningen. Det arbete som pågår i de äldre utredningarna bör inte avstanna. Det kan vara ändamålsenligt att dessa utredningar full-

följer vissa påbörjade uppgifter. Enligt utskottets mening bör det ankomma på utredningarna själva — såvitt gäller ADB-utredningen genom förvaltningsstyrelsen — att vid tidpunkt som anses lämplig, efter samråd med den ny tillsatta kommittén, ta initiativ till att respektive utredning förklaras avslutad. Beslut härom fattas i fråga om utredningen om upplysningstjänsten av förvaltningsstyrelsen och bör i fråga om de två andra utredningarna lämpligen fattas av talmanskonferensen. Material, tillkommet inom de äldre utredningarna, bör överlämnas till den nya kommittén, sedan arbetet har avslutats.

Även sedan de nu sittande utredningarna har avslutat sina uppdrag, bör utredningsarbetet kunna dra fördel av den sakkunskap och den erfarenhet som finns samlad hos dessa utredningar. Det ligger nära till hands att man söker knyta personer, som hör till utredningarna i fråga, till den nya kommittén såsom ledamöter, experter eller sekreterare. I kommittén bör således som ledamöter ingå företrädare för både förvaltningsstyrelsen och styrelsen för riksdagsbiblioteket.

Den nya utredningen bör förses också med annan expertis. Sakkunskap i fråga om förmedling av information om naturvetenskap och teknologi m. m. måste tillföras utredningen. Såvitt gäller den utåtriktade informationen kan övervägas att knyta representanter för massmedier, skolor och eventuellt reklambranschen till utredningsarbetet. En fördelning av arbetet på grupper av ledamöter och experter kan vara ändamålsenlig. Utredningsarbetet måste bedrivas i nära samverkan med skilda riksdagsorgan, särskilt då med förvaltningskontoret. Kontakter med sakkunniga och intressenter utanför utredningen, t. ex. i form av utfrågningar, torde visa sig erforderliga. Berörd personal inom riksdagen bör i lämplig form beredas tillfälle att följa utredningsarbetet och framföra synpunkter.

Utredningsuppgifterna för den föreslagna kommittén blir omfattande och mångskiftande. Utskottet finner det emellertid angeläget att arbetet bedrivs energiskt och med sikte på snara konkreta resultat. Vissa uppgifter, särskilt de som sammanhänger med utnyttjandet av datatekniken, kan väntas bli ganska tidsödande att lösa slutligt. Arbetet bör därför fortgå i etapper och förslag läggas fram successivt. En uppbyggnad stegvis av informationsservicen har fördelar. Den kan ge erfarenheter som underlag för mera omfattande förslag längre fram. — Utredningen bör i arbetets inledningsskede i samråd med de nu sittande utredningarna göra upp en tidsplan med prioritering av skilda uppgifter. Enligt utskottets uppfattning bör utredningen därvid rikta in sig på att snarast presentera förslag till åtgärder för att främja den utåtriktade informationen.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen i anledning av motionerna 1972: 5, 1972: 100,

1972: 291 (hemställan under C), 1972: 621 och 1972: 622 med godkännande av vad utskottet har anført ovan uppdrar åt talmanskonferensen att tillsätta en utredning med uppgift att överväga frågor om riksdagens informationsbehov.

Stockholm den 2 maj 1972

På konstitutionsutskottets vägnar

GUNNAR LARSSON

Närvarande: herrar Larsson i Luttra (c), fru Thunvall (s), herrar Boo* (c), Johansson i Trollhättan (s), Ahlmark (fp), Mossberg (s), Andersson, Sten, i Stockholm* (s), Werner i Malmö (m), Svensson i Eskilstuna (s), Bergqvist (s), Fiskesjö (c), Karlsson i Malung (s), Norrby i Åkersberga (fp), Dahlberg* (s) och Schött (m).

* Ej närvarande vid justeringen.